

SZEKERES JÓZSEF

EGY DOKUMENTUM TÖRTÉNETE

Rákosi Mátyás 1925. évi rendőrségi
és ügyészségi vallomásainak jegyzőkönyve

„A papírokat nehezebb kivégezni, mint az embereket.”
(Lengyel József)

Az egykori Budapesti 1. sz. Állami Levéltárban, 1954 novemberében a volt Budapesti Királyi Ügyészség Markó utcai pinceirattárból átvett és a főváros ostromakor összekeveredett, töredékes iratainak rendezése során egy vaskos iratköteg került elő, mely kemény fedőlemezek között elnöki és általános iratokat tartalmazott. A hevederrel átkötött iratsomó felirata: Rákosi Mátyás és társai.¹ Az iratrendezést végzők figyelmét már maga az a tény is felkeltette, hogy Rákosi Mátyás személyére vonatkozó iratok egyáltalában állami (köz) levéltárba kerülhettek, hiszen tudták, hogy a Horthy-rendszer büntető szerveinek iratait akkor már évek óta kizárólag az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) és a Magyar Munkásmozgalmi Intézet vizsgálta és gyűjtötte. A szorgos és folyamatos munka eredményeként az ÁVH és az intézet titkos iratgyűjteményei jelentősen felduzzadtak s az újabkori magyar munkásmozgalom iratai szinte kizárólagosan az ő birtokukba jutottak.

A rendezést végző dolgozók nagy érdeklődéssel fogtak a vaskos iratköteg át-olvasásához. Az ügyészségi jelzetekkel ellátott iratok 1925. június és 1941. január között keletkeztek. Főként a két Rákosi-perre, a perek előzményeire, valamint Rákosi Mátyásnak a Szovjetunióba történt távozására szolgáltatott jórészt ismeretlen adatokat. Később, amikor a kevésbé érdekes iratok — határidő-nyilvántartások, sürgetések, térítvények, többszörös másodpéldányok — leválasztása megtörtént, kitűnt, hogy az iratsomóból 42 db eredeti irat és egykorú hiteles másolat mintegy ezer oldal terjedelemben ad újat, addig ismeretlent, jelent történelmi értéket. Az iratokat csak felületesen átvizsgálók előtt is kétségtelenné vált, hogy az új dokumentumokból teljesen más kép bontakozott ki, mint amit a hivatalos propaganda-álláspont a „legendás 16 év fegyházban” időszakról terjesztett, s aminek az 1950-ben megjelentetett *A Rákosi per* (Szikra, Bp. 687 l.) című vaskos kiadvány a csúcspontját képezte. Az első per előzményei, a kihallgatási jegyzőkönyvek áttanulmányozása mélyen megdöbbenetete a többnyire fiatal szakembereket, kiknek Rákosi Horthy-

1 Az iratsomó egykori jelzete: Bp. Kir. Ügyészség IV. 3-275/1925.

korszakbeli bírósági szerepléseit a bolgár Dimitrovnak a lipcsei perben tanusított bátor magatartásához hasonlították a különféle kiadványok, szemináriumi előadások. E dokumentumok ugyanis arról tanúskodtak, hogy éppen az ellenkezője történt mindannak, amit addig nekik ezekről az eseményekről tanítottak.

A ritkaságszámba menő értékes iratok megtalálásáról s azok megdöbbenő tartalmáról azonnal tájékoztatták a levéltár vezetőjét, hangoztatva, bármi legyen is a sorsa a továbbiakban a dokumentumoknak, azok oly értéket képeznek, hogy mindenképpen indokoltnak látják mikrofilmre vételüket. 1955 január elején nyolc oldal terjedelmű iratjegyzék készült (2/1955. Bp. 1. sz. Áll. Levéltár jelzet alatt) az iratokról azzal a céllal, hogy azokat e jegyzék kíséretében a Magyar Országos Levéltár mikrofilm műhelyének megküldjék.

A perdöntő jellegű iratanyag filmre vétele azonban — mint három évtized múltán, 1986-ban kiderült — nem történt meg, hanem helyettük az iratcsomó másodrendű fontosságú és egyéb munkásmozgalmi iratait fényképezték le. A jegyzékben feltüntetett 42 irat alig egytizede került mikrofilmre, míg a legfontosabb, a Rákosi személyére nézve kompromittáló iratanyag sorsa az elhallgatás, az eltüntetés lett.

Az történt ugyanis, hogy a Levéltárak Országos Központja és pártvezetése feltehetőleg visszariadt az iratok tartalmának „veszélyes” voltától és nem vállalta a filmre vételezés, még kevésbé a nyilvánosságra hozatal felelősségét és kockázatát. Ehelyett a Rákosi-titkárságnak ajánlották fel az iratok átadását, mellékelve az említett iratjegyzéket is. Arról, ami a levél elküldését követően történt, a levéltár egy má már nem élő dolgozója tájékoztatta a Rákosi-iratok sorsa után érdeklődő munkatársakat, szigorúan meghagyva, hogy az ő nevét ne említsék s az ügyről se beszéljenek másoknak. Információja szerint a Rákosi-titkárságnak kézbesítővel elküldött levél nyomán már másnap, jóval a hivatalos munkakezdés előtt két civilruhás ÁVH-s tiszt jelent meg. A beérkező levéltárvezetőt tüstént az iratok holléte felől kérdezték s nagy megkönnyebbüléssel fogadták a pánccsaszobából nyomban, zárt csomagban előhozott iratokat. Második kérdésük az volt, hogy ki ismeri az iratok tartalmát. A válasz — ami a levéltárvezető bátorságát és becsületességét mutatja — az volt, hogy az iratokat senki sem olvasta el, mivel a fellelésüket tudtul adó hír után azonnal bekérte és elzárta azokat; úgymond ő maga sem tekintett be az anyagba. A két hatósági személy ezt követően közölte, hogy azonnal el kell szállítaniuk az iratokat s azt is nyomatékosan hangoztatták, hogy az iratok megtalálásáról, tartalmáról s még kevésbé azok sorsáról senkinek semmiféle információ nem adható.

Az iratok átadásakor csupán az iratszámokat és terjedelmet tartalmazó ún. kölcsönzési jegyzéket vettek fel. Az iratok átvevője formálisan a Magyar Munkásmozgalmi Intézet volt. Az átadás tényét — ez is valószínűleg az elbagatelizálás ügyét szolgálta — feltüntették a levéltár kölcsönzési naplójában.² E történetet megtudva az iratok tartalmát ismerő munkatársak megnyugodtak abban a tudatban, hogy az iratok legalább mikrofilmen megvannak — ők legalábbis így tudták és

2 Az iratok átadásának hivatalos másolatai: Bp. 1. sz. Áll. Levéltár 113/1955. A levéltári kölcsönzési napló tételszáma: 4/1955.

hitték —, s később, majd egy nyugodtabb korszakban a munkásmozgalom-történetírásnak módja lesz reális képet rajzolni az „istenített” vezér visszataszító rendőrségi és ügyészségi szerepléséről.

Ma már világos, miért volt fontos 1954/1955 fordulóján a Rákosit erősen kompromittáló dokumentumok feltűnésmentes eltüntetése. Ma már tudjuk, hogy a koncepciós perek egyik sarkalatos vádpontja volt annak bizonyítása, miszerint az ártatlan vádlottak az illegális időszakában a horthysta rendőrség spicilije, besúgói, hitvány árulók voltak. Milyen iszonytató botrányt váltott volna ki, ha éppen Rákosiról derül ki, hogy ő valóban együttműködött a Horthy-rendszer politikai rendőrségével, hogy éppen ő árulta el mindazt, amit a rendőrség 1925-ben az illegális magyar kommunista párttól és a Kommunista Internacionáléról csak tudhatott, hogy ő volt az, aki terhelő vallomást tett társaira, neveket, még le nem tartóztatott mozgalmi embereket említett a rendőrség előtt, hogy ő dicsérte fel a „magyar kir. kormány” politikáját. Mindezt annak reményében, hogy büntetése enyhébb lesz, hogy a Tanácsköztársaság aiatli tevékenységéért nem vonják felelősségre — mint ahogy az be is következett. Mi lett volna, ha az 1955-ben éppen szervezkedni kezdő pártellenzék vagy a Rákosi és Nagy Imre közötti párharc időszakában éppen Nagy Imre kezébe kerültek volna e dokumentumok? Mi lett volna az 1955 márciusi és áprilisi MDP Központi Vezetőségi üléseken, ha ott ismertetik pl. Rákosi 1925. évi rendőrségi-ügyészségi vallomásait? Nem csoda tehát, ha hallgatott az a néhány személy, aki megismerte a kérdéses iratok tartalmát, s még körükben sem került szóba évtizedeken át az iratok sorsa.

1986 nyarán, a személyi kultusz fővárosi károkozását bemutatni kívánó kiállítás során vetődött föl a Rákosi-dokumentumok ügye. Az Országos Levéltár bizalmas filmfelvételezési naplója alapján kikért filmtekercs több helyütt is vágásokat, nem odaillő betoldásokat tartalmazott, s a többszáz felvétel közül alig néhány vonatkozott a Rákosi-ügyre. Ma már nem állapítható meg egyértelműen, hogy a vágások és betoldások csupán technikai jellegűek vagy egy későbbi tudatos beavatkozás nyomára, melynek célja a kérdéses dokumentum-felvételek megsemmisítése volt. A korabeli filmezési jegyzékek és levelezés alapján azonban valószínűbb, hogy nem került sor a teljes anyag lefilmezésére.³

Két éven át folyt az eredménytelennek bizonyuló kutatás az iratok holléte után, amikor egy belső levéltári költözés során előkerült egy 1954-ben készült, nem hiteles másolat Rákosi 1925-ös vallomásairól s ugyanez évből a budapesti rendőrfőkapitányság politikai nyomozó főcsoportjának jelentése a Magyarországi Szocialista Munkáspárt megalakulásáról és a Rákosi Mátyás irányította illegális kommunista mozgalommal való összefonódásáról. Ezzel egyidőben derült ki az is, hogy az 1955-ben eltüntetett iratok egy része a Párttörténeti Intézet Archívumának Rákosi-gyűjteményében megvan. Kitűnt az is, hogy az 1954-ben készült másolatok szó szerint megegyeznek az említett gyűjteményben található, levéltári pecsételésű 1925. évi iratokkal.

3 Az iratanyag részleges filmrevételezésére: Bp. 1. sz. Áll. Levéltár 1718/1954. A hiányosan felvételezett anyag filmtekercsének száma: Magyar Országos Levéltár. Filmtár, 3327 sz. doboz és Budapest Főváros Levéltára. Filmtár, 135/1987. sz. tekercs.

A Rákosi-dokumentumok közzétételének ma már nincs aktuális politikai jelentősége. Úgy vélem, az mégsem időszerűtlen. A dokumentumokhoz jegyzeteket és kommentárokat fűztem. Előre kell bocsátanom, hogy a teljes Rákosi-gyűjtemény ismerete nélkül csakis az 1925. évi kihallgatási jegyzőkönyvek tárgyalására szorítkozom.

DOKUMENTUM

Rákosi Mátyás rendőrségi, ügyészségi és vizsgálóbírói vallomásai

Hivatalos másolat az eredetiről.⁴

Budapesti m. kir. államrendőrség főkapitánysága. Jegyzőkönyv. Fölvéve Budapesten 1925. évi szeptember hó 28. napján délelőtt, gyanúsított kihallgatása alkalmával. Jelen vannak alulírottak. Az eljáró tisztviselő intézkedése folytán a kihallgatás Varga Lajos felügyelőhelyettes és Harangzó István főtörzsrőmester, mint hatósági tanúk jelenlétében teljesítettik, történik. Az előállított gyanúsított személyes viszonyaira nézve megkérdezettvén, előadja: Családi neve: Rákosi, Utóneve: Mátyás. Atyjának családi és utóneve: Rákosi József, anyjának családi és utóneve: Léderer Cecília. Születési ideje: 1892. márc. 9. Hely: Ada, Bács megye. Családi állapota: nőtlen, honossága: Magyar, községi illetékessége: Ada. Lakhelye: Budapest, IX. ker. Soroksári út 8-10. Vallása: Felekezet nélküli. Kora: 34 éves. Foglalkozása: Magántisztviselő. Vagyoni viszonyai: Vagyontalan. Katonaszági viszonyai: Hadnagy a volt m. kir. 6. honv. gyalogezredben. Ír, olvas. Magasabb iskolai képzettsége: Keleti Akadémia. Anyanyelve: magyar. Beszél: német, francia, angol, olasz és orosz nyelven. Büntetlen előéletű. Testi vagy szellemi fogyatékosága nincsen. Személyazonosságának megállapítása után közöltetik terhelttel, hogy a magyar állam kárára elkövetett bolsevista üzemekkel gyanúsítottak. Gyanúsított figyelmeztetvén védőválasztói jogára, fölvilágosíttatván a védő kirendelésének módozatairól és az ingyenes védelem lehetőségéről, kijelenti: Védőül választom dr. Baracs Marcel ügyvédet.

Arra a kérdésre, hogy kíván-e valamit védelmére előadni, a terhelt a következőleg nyilatkozott: Izraelita szülőktől származom, apám szabadkai kereskedő, aki meglehetősen vagyonnal rendelkezett.⁵ Szüleim vallásos zsidók, akikkel politikai nézeteim nem egyeznek. Jó viszonyban vagyok velük, az érintkezésünk azonban megszakadt, mert nem akartam szüleimet a jugoszláv hatóságok veckzálásainak kitenni. Elemi iskoláimat Sopronban, középiskoláimat a szegedi főreáliskolában végeztem, ahol 1910-ben érettségiztem. 1910-től 1912-ig a budapesti Keleti Akadémia hallgatója voltam. 1912 őszén Hamburgba kerültem, ahol 1913

4 Jelenleg két egyszerű (restaurált) másolat és az itt közölt eredeti másolat ismert Rákosi letartóztatását követő vallomásairól. Míg a két nem hiteles másolat csupán az 1925. szeptember 28-i rendőrségi vallomását tartalmazza, addig a közölt dokumentum — hitelesen — még az ügyben készült további három jegyzőkönyvet is magában foglalja.

5 Ez a közlés ellentétes *Gerő Ernő*: Rákosi Mátyás kiszabadult (Új Hang, 1940. december. 2-7.) cikkének következő megállapításával: „Már gyermekkorában megismerkedett a nyomorral és a nélkülözéssel.” Rákosi unokahuga, *D. Kardos Éva* is a Rákosi-család nyomoráról számol be visszaemlékezéseiben: Üzenek az évek. Bp. 1986. 15-16. Úgy véljük, inkább Rákosi saját előadása fogadható el hitelesnek. A gyermekkori nyomor hamis képének felvázolása a „hőscsinálási” aktus egyik tudatos, s úgy tűnik továbbélő elemét képezte.

közepéig egy export-import vállalatnál levelező voltam. Ugyanilyen minőségben dolgoztam 1913 közepétől a háború kitöréséig Londonban egy kereskedelmi vállalatnál. A háború kitörésekor a 6. honv. gyal. ezredhez vonultam be, mint egy évi önkéntes és az 1. számú háborús tiszti iskola elvégzése után 1914 decemberében hadapródjelölti rangot kaptam. 1915. február végén, vagy március elején kerültem ki az orosz frontra és résztvettem a kárpáti harcokban. 1915. április közepén az egész zászlóalj fogságba került az uzsoi szorosától északra kb. 15 km-re. Az első állandó fogolytáborom a szibériai Csita melletti Antipina tiszti tábor volt. 1916-ban átkerültem a csitai tiszti táborba és 1917 őszén innen az egész tisztkarral Dauriába, Mandzsuria határába. 1918 februárjában sikerült innen megszöknöm és Irkutzkon, Omszkon, Tyumenen, a Volgán, Vjatkán keresztül Pétervárra kerülnöm, ahol az Osztrov Gorodaján lévő tiszti gyűjtőkórházba kerültem. Itt a megejtett orvosi vizsgálat félrokkantnak talált s mint ilyen, az egyik csele transzporttal 1918. április közepén Pszkovnál átléptem a német frontot. Innen a zsolnai megfigyelő állomásra kerültem, ahol 14 napig voltam. Majd ezután a szokásos kéthavi hadifogoly szabadságot élveztem. E szabadság meghosszabbításokkal kb. augusztus hó közepéig tartott, amikor is részben irodai, részben kiképző szolgálatot teljesíttem a forradalom kitöréséig Szabadkán a 7. honv. gyal. ezrednél. A forradalom kitörése után Budapestre jöttem fel.

A munkásmozgalmakban először 18 éves koromban vettem részt Szabadkán, amikor még a szülői házban laktam, mint a szociáldemokrata párt tagja. Kora ifjúságom óta szakadatlan érintkezésben állottam a szakszervezeti vagy szociáldemokrata munkásokkal és már az érettségi vizsgálatom letétele után be is léptem a szociáldemokrata pártba. Budapestre felkerülvén a Galilei körbe léptem be, amelynek 1911-től 1912-ig titkára is voltam. Hamburgban ott-tartózkodásom alatt a hamburgi munkásegyletben dolgoztam, Londonban pedig a nemzetközi kommunista munkásklubban a magyar csoport egyik vezetője voltam, ahol gyakran tartottam felvilágosító előadásokat. A háború kitörésével a szocialista pártban kifejtett tevékenységem megszakadt és ez a megszakadás egészen a forradalom kitöréséig tartott, kivéve egy esetet, mikor Oroszországban hazafelé utaztam, az egyik állomáson, Nizsnij Udinszkben a nemzetközi helyzetről tartottam előadást magyar és német nyelven. Oroszországban, Szentpéterváron megkíséreltem ugyan a magyar hadifogoly kommunistákkal az érintkezés felvételét, ez azonban lehetetlen volt, mert ez az időpont összeesett a németek előrenyomulásával és az orosz kormány az összes pártintézményekkel Moszkvába költözött, ahol emiatt olyan lakáshiány támadt, hogy Moszkvába csak külön engedéllyel lehetett utazni. Ilyen engedélyem nem lévén, kénytelen voltam Péterváron maradni, ahol viszont a kiűrés miatt nem tudtam a magyar kommunistákkal összeköttetésbe lépni. Hazatérésem után a forradalom kitöréséig a munkásmozgalmakban nem vettem részt. Budapesten 1918. november havában már azonnal felvettem az összeköttetést a magyar kommunistákkal és ettől az időtől kezdve szakadatlanul, mint agitátor, propagandista és szervező működtem a kommunista pártban. Működésem elsősorban vidékre terjedt ki, Szeged, Kecskemét, Miskolc, Szolnok, Pápa, továbbá Budapest környékére, azonkívül egy sereg népgyűlésre és pártnapon való részvétellel, mint előadó. 1919. február 21-én letartóztattak és a Gyűjtőfogházba helyeztek és tartottak fogva 1919. március 21-ig, a diktatúra kitöréséig. Március 22-én kineveztek a szovjet kormányban helyettes kereskedelmi népbiztosnak. Mint ilyen részt vettem az üzletek szocializálásában és hozzám tartozott a posta és külkereskedelem is. Részt vettem egy csomó kormányzótanácsi ülésen és majdnem naponként voltam előadó valamilyen gyűlésen. Tagja voltam a budapesti szovjeteknek és a 160-as intéző bizottságnak. Ezenkívül a legfőbb népgazdasági tanácsnak is. A román betörés hírére Nagykanizsára mentem, hogy az ottani munkásságot és vörös katonákat a helyzetről informáljam. Innen visszatértem Budapestre, ahonnan azonnal Ruszinszkóba⁶ küldtek, mint teljhatalmú megbízottat, azzal, hogy Ruszinkót tartsam a csehek és románok

6 Ruszinszkó = Kárpátalja, ma Kárpáton-túli terület elnevezéssel Ukrajnához tartozik.

ellen. A felvidéki harcokban Csapnál vezető szerepet töltöttem be. Május 1-jén Budapestre rendelték, ahova aznap este érkeztem és részt vettem az esti kormányzótanácsi ülésen. Részt vettem a következő nap is ugyanezen az ülésen, ahol a harcok folytatását rendelték el. Május 3-án este Salgótarjánba utaztam, ahol a helyzet nagyon kritikus volt, és ahol az ottani divízió politikai megbízottja lettem. Sikerült a csehek támadását visszaverni. Ezután visszahívtak azzal, hogy a szegedi frontra utazzam, ahol az volt a feladat, hogy egy zászlóaljjal szegüljek ellen egy esetleges francia előrenyomulásnak. A tiszai és délvidéki fronton emlékezetem szerint a 6. ho.-nak voltam politikai megbízottja. Május végén visszajöttem Budapestre, ahol újra átvettem a most már a szociális termelés címén működő népbiztosi tiszteletet. Júniusban részt vettem a párt és a szovjet kongresszusán. Az újonnan választott népbiztosok között már nem szerepeltem, ellenben a vidéki népgazdasági tanácsok szervezője lettem, és mint ilyen továbbra is a legfőbb népgazdasági tanács tagja voltam és működtem. Az ellenforradalom napján tartott pártválasztmány többek között engem is kiküldött az ingadozó front erősítésére. Még az ellenforradalom délutánján Böhm hadseregpáncsoszlop vonatán kiutaztam az északi frontra, ahol részt vettem Kassa kiürítésében és végigjártam a frontot egészen a Tiszáig. Miután a visszavonulás a demarkációs vonalra megtörtént, újra Budapestre jöttem és két-három napi itt-tartózkodás után a Dunántúlra utaztam, ahol a tervszerűen először Kaposváron kezdtem meg a vidéki népgazdasági tanács megszervezését. Majd pedig Szekszárdon folytattam azt. Július 22-re újra Budapestre hívtak és az aznap általános tüntetés és felvonulás alkalmával a Vérmezőn voltam kijelölt szónok, ahol beszéltem is. Egy-két napra rá megbízták az országos vörösórség parancsnokságával. Mire azonban a hivatalt átvettem és a viszonyokkal kezdtem megismerkedni, a diktatúra megbukott. Augusztus 2-án hajnalban a vörösórség autóján Királyhidára vettem az utam, miután visszatartottam Haubrichnak azt az ajánlatát, hogy továbbra is a vörösórség élén maradjak. Késő délután érkeztem Királyhidára, ahol egy foglalkozásszerű vezető átvitt a magyar határon. Bécsbe kerültem, ahol még aznap este elfogtak és Klarsteinbe, később pedig Steinhofba vittek és internáltak. Ott voltam 1920. május elejéig, mikor is szabadon bocsájtottak és ugyanezen év május végén Moszkvába utaztam. Moszkvában részt vettem a Kommunista Internacionálé második kongresszusán. A kongresszus után visszajöttem Bécsbe, ahol néhány napig tartózkodtam, majd Csehországba mentem, Prágába és ott dolgoztam némi megszakításokkal 1921. ápriliséig, mint a Kommunista Internacionálé megbízottja. A megszakítások alatt Olaszországban voltam a livornói kongresszuson⁷ és Berlinben egy kibővített német pártvezetőségi ülésen. Utána Moszkvába utaztam, ott résztvettem az Internacionálé harmadik kongresszusán, amikor is az Internacionálé végrehajtó bizottsága titkárává választották meg. E minőségemben dolgoztam Moszkvában az Internacionálé negyedik kongresszusáig, melynek helyettes titkára voltam 1924 júliusáig, az ötödik kongresszusig. A negyedik és ötödik kongresszus közötti időben hosszabb ideig dolgoztam bolsevik propagandán Olaszországban, Milánóban és Rómában, Franciaországban, Párizsban és Lyonban, Németországban, Berlinben és Frankfurtban, a központi végrehajtó bizottság megbízásából.

1924 augusztusában hatheti szabadságra mentem Krímbe, onnan Bécsbe, ahonnan 1924 decemberében Magyarországra jöttem. Szentgotthárdnál 1924. december 24-én léptem át a magyar határt. Idejövetelem célja a bolsevik propaganda és szervezkedés megindítása Magyarországon. Legelsőben is általános tájékoztatást akartam szerezni a magyar viszonyok és afelől, hogy mily módon vehetnék fel összeköttetéseket. 1924 decemberében tapasztaltam, hogy a SzDP-ben volt egy erős ellenzéki mozgalom, melynek oka az az általános elége-

7 Az 1921. január 21-én tartott livornói kongresszuson mondták ki az olasz kommunista párt megalakulását. Rákosi ottani szereplésére: *Pankovits József: Rákosi és az Olasz KP közötti kapcsolatokról. Élet és Irodalom, 1988. május 6. 2.*

detlenség volt, amely a munkásság körében úgy a szociáldemokrata párttal, mint pedig a szakszervezetekkel szemben megnyilvánult.⁸ Ezt az elégedetlenséget fokozta a SzDP-nek a m. kir. kormánnyal kötött paktumának nyilvánosságra jutása. Az általános helyzet abban az időben, különös tekintettel a fővárosi választások előkészítésével kapcsolatban igen mozgalmas volt. Számos szimpotómból, melyek a szakszervezeteken belül nyilvánultak meg, arra következtettem, hogy ezekben is nagy az elégedetlenség, főleg az eddigi vezetés vonalával. Merítettem ezt a képet egyfelől a lapok híradásaiból, másfelől személyes tapasztalataimból, amennyiben kéthetes megszakítással nyolc héten keresztül láttam, hogy csoportokba verődve vitatkoznak a munkások a Mémosz épülete előtt és a Ligetben, stb. Ezalatt a nyolc hét alatt semmiféle aktivitást nem fejtettem ki, itt-tartózkodásom csupán megfigyelésekre szorítkozott és kilétemet senki előtt nem fedtem fel. A Rákóczi úton lévő Imperiál szállóban laktam. Csak a pincérekkel beszéltem és visszavonultam mindenkitől. Ebből a nyolc hétből 1925. január 25-től 1925. február 15-ig Wienben tartózkodtam. Ez idő alatt sem vettem fel senkivel összeköttetést és csak a magyar kérdést tanulmányoztam. 1925. március 7-én Wienbe, majd onnan más útlevelel Moszkvába utaztam, ahová kb. március 15-e körül érkeztem meg. Ott résztvettem az Internacionálé olasz bizottságának ülésein, mint az olasz kérdés egyik szakértője. Ottani működésem kb. április 7-8-ig tartott, majd Wienbe utaztam s ezután május 8-án Budapestre. Csonkamagyarország vidéki városai közül seholsem voltam, csak Budapesten tartózkodtam. Ekkor a Vendel u. 8. szám alatt lakó Bayer Gyula nevű építésznel laktam Braun Vilmos néven. Innen be is jelentettek. Itt kb. két hónapig tartózkodtam. Ez a községi választások alatt és utáni időben volt. A helyzet akkor az volt, hogy a munkások bizonyos rétegeiben sikerült a demokrata blokknak bizonyos demokrata illúziókat kelteni. Ezek az illúziók nagyrésztben visszahódították azokat a tömegeket, amelyek januárban és februárban nagyon elégedetlenek voltak és szerintem ez a tény volt egyik főoka annak, hogy az MSZMP még jelölni sem tudott. A választások bár vereségét jelentették a demokrata blokknak, mégis bizonyos fokig a felajzott politikai várakozásokat lecsapolták és egy bizonyos szélcsend állt be, amelyet az előrehaladott nyári időszak még csak jobban aláhúzott.⁹ Erre a tapasztalatra kb. július közepe táján jutottam, amikor is július 11-én Grácsba és ezen

8 A Horthy-rendszer által 1924 nyarától kezdett — külföldi kölcsönfelvételen alapuló — pénzügyi stabilizáció nyomán (takarékoság az államháztartásban, adóemelések, deflációs jellegű pénzügyi politikai miatt fellépő pénzszűke és visszafogott hitelezései gyakorlat) mintegy másfél éven át a gazdasági életben átmeneti visszaesés következett be. Az ún. szanálási válság már 1925 nyarára vesztett erejéből és 1925–1926 fordulóján hároméves gazdasági konjunktúra következett.

9 Az 1925. évi fővárosi községi választásokon (május 21–22.) a korábbi abszolút többséggel rendelkező Keresztény Községi (Wolff) Párt a leadott szavazatok 35,7, az Egységes Községi Polgári Párt (Bethlenék városi pártja) 8,5, a Demokrata Blokk (a liberális-demokrata Vázsonyi és az SZDP szövetsége) 50,7, a Szabadelvdő és Liberális Párt együttesen 3,2%-ot ért el. A mandátumok megoszlása (a fenti sorrendben: 91, 23, 128, 8) sem azt tükrözi, mint Rákosi itt állítja, hogy a Demokrata Blokk vereséget szenvedett volna, mivel a jobboldal 114 városatyájával szemben 128 képviselőjét küldhette a főváros parlamentjébe, a törvényhatósági bizottság közgyűlésébe. Adott esetekben a baloldal számíthatott még az utolsó helyen végzett két nemzeti-liberális párt 8 képviselőjének támogatására is. E választási eredményből is az tűnt ki, hogy a konzervatív erők hatalmának megdöntésére már ekkor is egyedül a polgári baloldal és a fővárosi munkások szövetsége jelentette a reális lehetőséget és módszert. Az más kérdés, hogy a Bethlen-kormány, felmérve a fővárosi közhangulatát, már a választások előtt 37 városi főtisztviselőt „hivatalból” kinevezett városatyának s ezeknek csupán a töredéke támogatta a közgyűlésben a baloldalt. A Demokrata Blokk Vázsonyi Vilmos váratlan halála és a sikertelen polgármester-választást követően felbomlott. Megemlítendő azonban, hogy az SZDP már 1925 decemberében kilépett a Blokkból s csupán a szavazásoknál működött együtt volt szövetségeseivel. A Rákosi által említett politikai „szélcsend” létrejöttéhez hozzájárult a gazdasági stabilizáció sikere és a válság mérséklődése.

keresztül Bécsbe utaztam. Május 8-tól július 11-ig terjedő itt-tartózkodásom alatt vettem fel az összeköttetést az MSZMP Gógös Ignác, Hámán Kató, Óri Károly nevű embereivel. Hangsúlyozom azt, hogy addig, amíg ez a párt a szociáldemokrata párt ellenzéke volt csupán, nekem rájuk semmiféle befolyásom nem volt. De tudom azt, hogy a Vági párt megalakulásában a magyar kommunistáknak annyiban volt részüik, hogy egyrészüik csatlakozott és osztályharcos irányba igyekezett terelni a munkásmozgalmat. A párt megalakulásakor Moszkvában voltam, ahol a III. Internacionálé kibővített végrehajtó olasz bizottságában foglaltam helyet és ezért nem tudtam előzőleg a Grádó kávéházbeli megalakulásról és a megalakulás körüli anyagi dolgokról.¹⁰ Megengedem azonban annak a lehetőségét, hogy az MSZMP egyes tagjai kaptak vagy kaphattak anyagi támogatást mozgalmi célokra.

Május 8-tól július 11-ig való itt-tartózkodásom alatt a most említettekén kívül még Szekér-Hériszszel, Dr. Váradi Lászlóval és Weinberger Zoltánnal vettem fel az összeköttetést, aminek célja azt volt, hogy megteremtsem annak lehetőségét, hogy az MSZMP mozgalmának irányítására befolyást nyerjek.¹¹

1925. július 11-én Bécsbe utaztam, ahol 1925. augusztus 1-ig tartózkodtam. Innen nem gyakoroltam a magyarországi viszonyokra semmiféle befolyást, pihentem. A Canesiusstrasse-ban laktam egy családnál, amelyet nem szolgálthatok ki. Utána visszajöttem Budapestre és itt voltam augusztus 13-ig, majd innen ismét kiutaztam Bécsbe és onnan folyó évi szeptember hó 7-én érkeztem vissza Budapestre. Ezen itt-tartózkodásom alatt az őszi lehetőségek tekintetében informálódtam. Az általános benyomásom az volt, hogy a jó aratással kapcsolatban az országban némi fellendülés lesz és ezzel kapcsolatban bizonyos enyhülés, azonban ez csak nagyon lassú és kezdetben jelentéktelen hatású lesz a munkásmozgalmra. Mégis bizonyos élenkülési tendenciát vettem észre és mielőtt belefogtam volna a tulajdonképpeni működésembé, lefogtak.

Úgy képzeltem és akartam, hogy legyen itt Magyarországon egy párt, mely sem nevében, sem programjában nem kommunista, amelynek működése az adott legális mozgalmi keretek között mozog. Az volt a véleményem, hogy a m. kir. kormány bizonyos szituációban eltérne egy ilyen pártot. Támpontom volt ebben egy-két nyilatkozat és az a tény, hogy a magyar sajtóban láttam olyan cikkeket — itt azonban nem a *Népre* és a *Szózatra* gondolok —, amelyekből azt véltem kiolvasni, hogy az a gondolat, hogy mint más országokban, két vagy három munkáspárt létezhet anélkül, hogy ebből az illető államnak valamelyes megválasztása keletkezne, possibilis volt. Az én nézetem szerint erre megvolt a lehetőség és az adott helyzetben, a legközelebbi egy-két éven belül egy ilyen pártnak a létrejötte fontos lett volna a depresszált és elgyöngült magyar munkásmozgalom felélénkítésére. Az úgynevezett tiszta kommunista tömegmunkáról egyelőre szó sem lehetett, de nem tartottam azt kizártnak, hogy bizonyos idő múlva a magyar kormány nem teszi lehetetlenné egy legális kommunista párt létrejöttét sem. Ebben a gondolatomban az vezetett, hogy idővel Magyarországon is belátják az illetékes tényezők, hogy az illegális kommunista organizációk létrejötténél jobb egy legális, látható párt. Hasonló fejlődés volt más országokban is, úgy, hogy ez a lehetőség

10 A Magyarországi Szocialista Munkáspárt (MSZMP) 1925. április 14-án alakult meg az említett kávéházban. E pártnak az illegális KMP fedőszerveként való működésére: *Liptai Ervinné: A Magyarországi Szocialista Munkáspárt 1925–1928.* Bp. 1971.; és *Borsányi György: Kun Béla.* Bp. 1979.

11 A kihallgatási jegyzőkönyvekben említett személyek közül jelen jegyzetben csak a kevésbé ismertekről történik említés. *Dr. Váradi László vegyészmemók 1936-ban, 50 éves korában hűnyt el a Szovjetunióban ismeretlen körülmények között, miután eltávolodott a kommunista mozgalomtól. Szekér-Hérisz Nándor 1925-től élt a Szovjetunióban, 1933–1941 között különböző börtönökben. 1954-ben térhetett haza. Emlékiratai *Föld alatt és föld felett* címmel 1968-ban jelentek meg.*

Magyarországon sem látszott előttem kizártnak. Idejövetelem kifejezett célja a fent jelzett módon a bolsevista propaganda és szervezkedés megindítása, amelybe bele is fogtam, de lefogásomkor a munka kezdetén állottam.

Az MSZMP-ről mondottakhoz hozzáfűzöm még, hogy a párt kifejezetten anyagi támogatásban részesült Gógös Ignác illetve egy Burger álnéven működő ember útján. A párt működésére Hámán Kató, Gógös Ignác és Óri Károly, az ún. trojka gyakorolt befolyást. Mindezek következtében ez a munkáspárt tulajdonképpen a KMP befolyása alá kerülhetett, ha ez a munka teljesen kifejlődhetett volna.¹²

A hozzám intézett kérdésekre és az elémtárt dolgok után beismerem a következőket: Abban az időben, amikor Wienben a cionista kongresszus folyt, augusztus 20-án kezdődött meg a KMP újjáalakuló kongresszusa Wienben, a Glockengasse 6. sz. alatt. Itt a Poale-Zion munkásegylet könyvtára van elhelyezve, ahol délután 6-kor kezdődnek meg a könyvtári órák. Hatig ott senki meg nem fordul és épp erre való tekintettel tartottuk meg a KMP kongresszusát itt, a hátsó helyiségben. A kongresszus három napig tartott. Részt vettek abban rajtam kívül Kun Béla, aki Schwartz Imre néven szerepelt, Landler Jenő, Alpári Gyula, Hirosik János, Révai József, Weinberger Zoltán, az orosz kommunista párt egy előttem névszerint ismeretlen kiküldötte, továbbá Hámán Kató, Czeiner János, Juhász Pál, Németh Gyula, Fiala József, aki Pfeiffer álnéven szerepelt, Gógös Ignác, Óri Károly, Weisz József, Szekér-Hérisz, Dr. Váradi László, Mitterer József, Szabó kubikos, György Benedek és Kélinger állványozó.

A Közp. biz-ba itt a következők választottak be: Kun Béla, Landler Jenő, Rákosi Mátyás, Alpári Gyula, Katzburg Imre, aki a kongresszuson nem vett részt, mert Oroszországban van, Óri Károly, Hámán Kató, Gógös Ignác, Mitterer József, Czeiner János, Weisz József.

Arra nem emlékszem, hogy Vági Istvánt és Weiszhaus Aladárt is beválasztottuk-e.¹³ A kongresszus tartalmára a titkárságot a következőkből állítottuk össze: Szántó Zoltán, Szántó Béla volt népbiztos öccse, Révai József és Weinberger Zoltán. A technikai ügyek vitelével

12 *Liptai Erviné* írja idézett művében: „A letartóztatottakat megdöbbenette, megzavarta az, hogy a Politikai Nyomozó Főcsoport az itthoni kommunista mozgalom és az MSZMP igen sok fontos adatát ismerte s ennek következtében vallomástételüknél több hibát követek el. Rákosi Mátyás, Óri Károly, Gógös Ignác és Hámán Kató elismerte, hogy a KMP hazai titkársága rendszeresen megvitatta az MSZMP problémáit s hogy a pártban vannak kommunisták.” (I. m. 129.) Bizony ez nagyon enyhe fogalmazás, mivel a jelen dokumentumban jóval több adat van, mint csupán egy egyszerű elismerés. *Vas Zoltán* Viszontagságos életem (Bp. 1980.) című művében foglaltak szerint a rendőrségről a Markó utcai ügyészégi fogházba történt átszállításuk alkalmával ismerték fel a rendőrségi kihallgatás során elkövetett hibákat (103.). Persze, mint a közölt dokumentumból kitűnik, Rákosi az ügyészségen is folytatta beismeréseit.

A mozgalom áruelőjárak személyéről jelenleg csak annyit ismert, hogy nem a Vas Zoltán által említett Sámuel Lajos volt a rendőrségi besúgó, jóllehet letartóztatása után ő is, mint a mozgalom vezetője, beismerő vallomást tett. Nem volt áruelő a más helyütt említett Horovitz Gábor szakszervezeti vezető sem. *Borsányi György* írja Kun Béláról szóló biográfiájában, hogy az áruelő Mendel Irma, a legképzettebb és legveszélyesebb magyar titkos ügynök volt, aki az Internacionálé és a szovjet vezetést legmagasabb köreiből is eljutott. Mendel Irmát Kun Béla „adta át” a szovjet államvédelmi szerveknek Landler Jenő egyetértésével. (I. m. 291.) Weiszhaus Aladár szerint Mendel Irma „frakciós bosszú” áldozata lett.

Az 1925. október 1-jei már idézett politikai rendőrségi jelentés szerint a „... a tényállást részben állandó, lankadatlan figyelemmel, bizalmi embereink bemondásaival, sokszor kényes természetű puthatolásainkkal és egyéb nyomozásainkkal, valamint az előállítottak és őrizetbe vett gyanúsítottak vallomásaival állapítottuk meg... Bizalmi embereink párton belüli munkát végezték s odáig férfokoztak, hogy nem rúgnak bizáltak meg a trojka részéről jelentősebb dolgokkal.”

13 Vági István és Weiszhaus Aladár a kongresszuson nem vettek részt, mivel őket a rendőrség már előzetesen letartóztatta. Vági István tragikus sorsa ismert a magyar párttörténetírásból. Weiszhaus

Szántó volt népbiztos öccse volt megbízva. A tárgyalások helyére egyenként kellett elmennünk. A titkárság engedelmével senkinek nem volt szabad a helyiséget elhagyni, délben hideg ebédet kaptunk és mindannyiunknak legkésőbb 3/4 6-ig a helyiséget el kellett hagyni, amikor is ugyanilyen módon kellett onnan egyenként eltávoznunk.

Ennek a kongresszusnak a fedőneve májusi kongresszus és napirendje a következő volt: 1./ A mozgalom irányelvei általában, 2./ Külpolitikai helyzet, 3./ Szakszervezeti kérdés, 4./ Parasztkérdés, 5./ Pártszervezeti és fegyelmi szabályzat, 6./ Ifjómunkás kérdés, 7./ Jelentések. A mozgalom általános irányelveinek előadója Kun Béla volt. Beszélt az általános magyar szituációról, adott egy konkrét osztályanalízist és a pártok analízisét. Beszédéből többre nem emlékszem, mert a saját előadásomra készültem s így nem figyeltem oda. A külpolitikai helyzetről Alpári beszélt, akinek beszédjére ugyanezen oknál fogva nem emlékszem. A szakszervezeti kérdésről Landler Jenő beszélt, akinek előadását szintén nem figyeltem meg. A párt szervezeti és fegyelmi szabályzatáról én beszéltem, itt előadtam, hogy van egy minta szervezeti szabályzat, melyet ráhúztam a magyar viszonyokra, fejtegetvén a tag kötelességeit s a fegyelem kérdését. Előadtam, hogy a tag kötelessége a következőkben áll: legyen fegyelmezett, tanuljon, minden munkásmozgalmi tekintetben legyen példaadó, ne rettenjen vissza az áldozatoktól, legyen önfegyelmezett és tudjon másokat fegyelmezni, s rámutattam arra, hogy a munkásságban gyökeret kell eresztenie.

Nem emlékszem arra, hogy az ifjómunkás mozgalomról ki beszélt, de nem tartom kizárva annak lehetőségét, hogy Weinberger volt az előadója ennek a kérdésnek, mert ő intézte az ifjómunkások mozgalomát. A jelentéseket dr. Váradi László, Óri Károly és Székér-Hérisz terjesztette elő a kongresszuson. Ugyanezen a kongresszuson nem az én jelenlétemben alapították meg az ifjómunkás központi bizottságot, arról egyébként nem tudok, de nem tartom kizártnak, hogy ez megtörtént. A wien-i szemináriumról, valamint a budapesti szemináriumról sem tudok semmi konkrétumot. A budapestiről csak annyit hallomásból, hogy egy ízben Váradi tartott állítólag egy szemináriumot és tervbe volt véve ilyenek a rendszeresítése.

Ami már most az ide befutott pénzeket illeti, csak annyit adhatok elő, hogy a magyar, külföldön élő munkásoktól adót szedtünk, amely összegeket Bécsben koncentráltuk és innen használtuk fel azokat a magyar mozgalmi célokra. Számszerű összegeket nem tudok megjelölni s csak annyit tudok, hogy a Berlinben, Párizsban, Bécsben, Londonban, Moszkvában élő magyar munkások pénze ez. Ezt egy Burger nevű magyar munkás hozta ide Budapestre, arról, hogy ezt a pénzt hol adta át, nem tudok.

Beismerem, hogy Budapest utcáin, gyakran az István úton, a Jávor utcában, az Ilka utcában, a Dandár utcában, az Ipar utcában, a Tinódy utcában és a Közraktár utcában találkám voltak a trojka tagjaival, továbbá Székér-Hérisszel, Weinbergerrel és Váradival. A találkozásokat úgy hoztam létre, hogy ezek közül az egyiket megbíztam azzal, hogy értesítse alkalmas módon azt, akivel beszélni akartam. E randevúkon a szocialista munkáspárt ügyeiről és egyéb aktuális kérdésekről beszélgettem. Én a magyar dolgokat nem ismertem eléggé és sok esetben a magam részéről információkat kértem be. Ezen információk alapján

Aladár, aki előzetesen Moszkvába feleslegesnek tartotta Rákosi Magyarországra küldését, a Rákosi perben 1 év börtönbüntetést kaptott. Kiszabadulása után az MSZMP titkára. E minőségében összeütközésben került Kun Bélával és az Internacionáléval, mert ellenezte az MSZMP közvetlen kommunista pártirányítását, majd később az ún. nyílttisakos politikát. A Mendel ügyben is eltért állásfoglalása Kun Bélától. Mindezek következtében az illegális kommunista mozgalomból mintegy 200 követőjével együtt eltávolították. Weiszhaus ezután az illegális kommunista pártot kívül hagyta a Horthy-rendszer elleni harcát. 1937-ben ezért 4 évi fogházra ítélték. 1945 után „hosszú ideig” börtönben volt. (Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. Bp. 1976.)

kialakult bennem az a kép, hogy a tényleges kommunista munka lehetősége, azért, mert nem voltak kommunista szervezetek, csak a jövőben kezdődhetett volna meg.

Weinbergernek tudomásom szerint az ifjómunkás mozgalomban kellett dolgoznia, míg ezen ügyek intézését Szekér-Hérisz látta el. Tekintettel arra, hogy az ifjómunkás ügyek intézőjének autonómiája volt a keddi találkozásra, lefogásom napján, 22-én az ifjómunkás mozgalomról akartam Weinbergerrel tárgyalni.

A szervezkedés részleteiről, az egyes tagok beszervezésének részleteiről a magam tapasztalataiból nem tudok semmit. E tekintetben engem Őri tájékoztatott. Ennek a munkának az elvégzésére én különben is fizikailag és technikailag képtelen lettem volna. Beismerem, hogy Róth Pál működését távolról figyelemmel kísértem, őt azonban kiforratlan embernek tartottam, dacára annak, hogy mindenki azt mondta, hogy ő mindenről tud.¹⁴

Vágit a diktatúra alatti magatartása alapján becsületes forradalmárnak tartom. Tudomásom szerint nem volt bekapcsolva az illegális mozgalomba egyszerűen azért, mert őt ebben az időben nagyon figyelte a rendőrség politikai főcsoportja. Arról, hogy Vági Bécsben járt, nem tudok.

Kérdésére előadom, hogy a trojka feladata az volt, hogy a szocialista munkáspártot az osztályharc vonalára vezesse és azon megtartsa. Beismerem, hogy egy ideig Szűcs néven, majd pedig Kovács néven szerepeltem a mozgalomban.

Beismerem, hogy az általam most látott és a lefogatásomnál nálam talált útlevelel kívül még ezt megelőzően egy svájci útlevelem volt. A nálam talált igazoló iratok bécsi eredetűek, azokat készen kaptam meg egy Löwi nevű cseh-szlovák állampolgártól, aki származására nézve magyarországi.

További kérdésre előadom, hogy az Imperiál szállóbeli és a Vendel utcai lakásomon kívül júliusban még a Park szállóban laktam s ezután vettem ki Soroksári úti lakásomat.

A leghatározottabban visszautasítom azt az inszINUÁCIÓT, hogy engem a III. Internacionálé bízott meg azzal, hogy Magyarországon propagandamunkát fejtsék és szervezzek. Én erre a feladatra saját iniciatívámból kifolyólag vállalkoztam, de az orosz kommunista párt tudtával és engedélyével, melynek tagja vagyok. Én ezt az elhatározásomat az orosz kommunista párt hamovicsevszki szervezeténél bejelentettem és azoknak ez ellen nem volt kifogásuk. Egyebet előadni nem kívánok.

Felolvasás után helybenhagyólag aláíratott. Kmft. Schweinitzer r. kapitány¹⁵, Varga Lajos r. felügyelőhelyettes, Harangozó István r. főörzsrőrmester, hatósági tanúk, Rákosi Mátvás.

Felvéve folytatólag 1925. évi október 2-án Rákosi Mátvásal. Az előttem kihirdetett és előzetes letartóztatásomat elrendelő határozatot tudomásul vettem és jogaimra történő kitanításom után kijelentem, hogy abban megnyugszom. Felolvasás után helybenhagyólag aláíratott. Kmft. Rákosi Mátvás s.k., felv. Dr. Radocsay s.k.

14 Róth-Vándor Pál a szocialista diákmozgalomban dolgozott és szerepe volt az antimilitarista mozgalmakban. A KIMSZ, az MSZMP és az illegális kommunista pártban végzett munkája miatt többször letartóztatták. Mozgalmi tevékenységét éles vitákkal tarkította. A Szovjetunióba történt távozását követően 1938-ban a frakcióharcok áldozata lett. (Munkásmozgalomtörténeti Lexikon i. m.)

15 Schweinitzer (Sombor) József volt hadbíró, a rendőrségi politikai nyomozó főcsoportjának helyettes vezetője „...munkásságával nagymértékben hozzájárult a konszolidáció megteremtéséhez... Nagy nyomozási készségével rendkívül sok kommunista összeesküvést leleplezett le. Schweinitzer nevéhez fűződik Szántó Zoltán és Rákosi Mátvás elfogatása.” (A magyar társadalom lexikonja. Bp. 1930.) Rákosi a szegedi börtönben is folytatta denuncians magatartását az általa nem kedvelt vagy pártbéli konkurensként értékelt kommunista rabtársai ellen. Demény Pál így emlékezik róla: „Ahogy későbbi

A budapesti kir. ügyészségnél folytatólag felvétellett 1925. október 8-án. Az elővezetett terhelt vallja: 1921 óta vagyonok a moszkvai kommunista internacionálé (harmadik internacionálé) szolgálatában, mint titkár. Legutolsó havi fizetésem 96 dollár értékének felelt meg, amelyet rubelben kaptam. Mint titkár az internacionálé kebelén belül adminisztratív jellegű ténykedést végeztem. Feladatom volt több titkártársammal együtt az internacionáléhoz beérkező jelentések feldolgozása, esetleg javaslatétel. Nekem semmi néven nevezendő végleges döntési jogom nem volt. Végeredményben maga az internacionálé, illetve annak végrehajtó bizottsága is csak tanácsadó jogkört gyakorolt azokkal szemben, akik az internacionálé ebbeli jogosultságát önként elismerték. Az internacionálé figyelme kiterjedt az összes államok munkásmozgalmára és ebbeli tájékozottságát nagyban előmozdította az, hogy magában Moszkvában az internacionálé mellett állandóan tartózkodtak egyes országok kommunista pártjának kiküldöttei. A magyar pártot Kun Béla képviselte. Az internacionálénak minden akadály nélkül módjában volt érintkezni azokkal, akik az egyes országokból kommunista propaganda létesítése végett hozzá fordultak. Ezt arra értem, hogy a szovjet kormány semmiféle akadályt nem gördít ez elé, bár maga az internacionálé a szovjet kormánnyal semmiféle államjogi kapcsolatban nincs. Az internacionálé tulajdonképpen nem egyéb, mint a világ kommunista pártjainak képviselője. Az internacionálé igazgatási költségeit a pártok viselik. Minden kiadást, amire az internacionálénak szüksége van, a benne képviselt pártok, elsősorban az orosz kommunista párt, rendelkezésére bocsájtják. Az internacionálénak van egy költségvetési bizottsága, amely az utalványozások tárgyában intézkedik, ennek szervezetét és technikáját azonban nem ismerem, úgyhogy azt sem tudom, ez a bizottság közvetlenül utalja ki a kívánt összeget, vagy ennek más formái vannak. Annyit tudok csak, hogy ez a bizottság veheti tudomásul azokat a kérelmeket, amik pénz utalványozására irányulnak. Ha valamely országban kommunista párt létesítéséről, bolsevista szervezkedéséről vagy kommunista propaganda megindításáról van szó, ilyen kérdésben szoktak az internacionáléhoz tanácsért fordulni. Nekem, minthogy feljebbvalóim voltak, sohasem állt módomban ilyen kérdéseket tudomásul venni és azok tárgyában véglegesen intézkedni. Ilyen ügyek kerültek hozzám, de ezekben csak legfeljebb a javaslattevő referens szerepét játszottam. A végleges döntést és az internacionálé hivatalos álláspontját jelző irányítást vagy maga az elnök, Zinojev, vagy a 12 tagból álló elnökség, vagy a végrehajtó bizottság, amely kb. 90 tagból álló testület, adta ki.

Moszkvai hivatalnokoskodásom alatt figyelemmel kísértem a magyarországi viszonyokat, ezzel azonban nem akarom azt mondani, hogy rendszeres és programszerű ismereteket gyűjtöttem, azt sem, hogy e figyelemmel való kísérésnek célzatossága volt, ez alatt csak azt akarom érteni, hogy az időnként véletlenül tudomásomra jutott magyarországi híreket megjegyeztem magamnak. Részben ezek a hírek, részben a munkásmozgalom történetéből ismereteim, részben teoretikus következtetésem alapján azt a meggyőződést tápláltam, hogy Magyarországon bizonyára van néhány tízezer ember, aki bensejében kommunista és az általános nemzetközi helyzet ismeretében úgy gondoltam, hogy elérkezett az idő arra, hogy Magyarországon meg lehessen indítani egy kommunista mozgalmat. Azzal természetesen tisztában voltam, hogy óvatosan s tapogatódzva, eleinte kis eredményekre számítva lehet

ezemi beszédében denunciált, tette ezt Horthy szegedi börtönében is a harmincas évek utóján.” Bepanaszolta Deményt, hogy húst süt a konyhán, elintézte, hogy Weiszhaus ne kaphasson ételeket és könyveket. „Tehette, ímok volt, osztályunkon szabadon járkált. Voltunk kommunisták akkoriban tizenhárom-tizenötön, kihorgászta közülük a neki nem tetszőket, a magatartását bírálókát, elnevezte őket frakciósnak, megtiltotta 8-10 követőjének, hogy velük szóba elegyedjenek. Ilyen értelmű volt Rákosinak a frakciók elleni harca... Rákosi sohasem a frakciók ellen harcolt... A konkurrenciára haragudott.” (Demény Pál: Rabságaim. Bp. 1989. 2. k. 19-20.)

csak előrehaladni. Először csak a tájékozódást tekintetem feladatommak, egyelőre éppen nem volt céлом semmiféle jelentősebb akció megszervezése, nem titkolom, hogy bizonyos kommunista munkát akartam itt megindítani, azt sem titkolom, hogy egy ilyen kommunista munka végén szükségszerűen ott van a forradalom, a kapitalista társadalmi rend megdöntése is, azonban hangsúlyozni kívánom azt, hogy meggyőződésem szerint céloom nem lehetett az, hogy e munkával forradalmat csináljak, mert a bolsevizmus alaptétele, hogy a forradalmat nem csupán emberek csinálják, hanem a forradalmaknak szükségszerű előfeltételei vannak a társadalmi és gazdasági viszonyokban, az eseményekben, amelyek nélkül forradalom nem lehetséges. A kommunizmus nem egyéb az én álláspontom szerint, mint a szükségszerűleg előálló forradalmat előkészíteni és megfelelő irányba terelni.

Mіндеzen körülmények megfontolása után határoztam el magam arra, hogy titkári állásomat elhagyva Magyarországra jöjsek. Utazásommal és magyarországi tartózkodásommal járó költségeimet Magyarországról kivándorolt munkások szervezeteitől kaptam, melyeket részben Moszkvában, részben Bécsben vettem fel. Pénzforrásaimról egyébként bővebb felvilágosítást nem kívánok adni.

Magyarországon kb. fél esztendő töltem, ez idő alatt a kommunista munka előfeltételeit tevő körülmények tanulmányozását befejeztem. Mikor a rendőrség letartóztatott, tulajdonképpen akkor kezdődött volna az az időpont, amikor konkrét teendők jöhettek volna szóba. Tájékozódásaim során sok emberrel beszéltem ugyan, de még arról egyáltalában nem volt szó, hogy kifejezett kommunista akció tétessék folyamatba. Tervem az volt, hogy a kialakuló gazdasági helyzet és a parlament összeülésével kezdődő politikai évad figyelembevételével mellett újabb irányelveket állapítsak meg. Ennek lefolyása az lett volna, hogy Magyarország területéről távozzam, egyrészt azért, hogy a huzamos tartózkodás ne tegyen esetleg ismertté, másrészt azért, hogy működésem eddigi tapasztalatairól jelentést készítsék a III. Internacionálé részére. Utam célja Bécs volt, de lehet, hogy Moszkvába is elmentem volna, hogy Kun Bélával személyesen beszéljem meg a dolgokat és a további magyarországi teendők felől tanácskozzunk. Bűnösnek nem érzem magam, mert az emberiség érdekében helyesnek és üdvösnek tartom azt az irányt, amelyen én is haladok s amelynek végső célja a kommunizmus a proletárdiktatúrán keresztül.

1925. november 30. A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék vizsgálóbírája előtt. A rendőrségen, a kir. ügyész és a statáriális bíróság előtt felvett vallomásom előadása után előadom, hogy a statáriális tárgyaláson tett vallomásomat tartom fenn, egyébként majd védekezésemet később fogom előadni.

Felolvasás után helybenhagyólag aláíratott. Kmft. Rákosi Mátyás s.k., Dr. Enyedi s.k. vizsgálóbíró, Szvorzsák József jegyzőkönyvvezető s.k.

[Bp. Kir. Ügyészség
körbélyegző]

Ezen hivatalos másolat hitelül
Havas kiadó

*

A dokumentumba foglalt jegyzőkönyvek átolvasása során kitűnik Rákosi védekezési taktikája, amely lényegében három fő vonalra épült fel:

a. Teljes vonatkozású beismerő vallomástétel, amely olyan további új tényeket tárt fel, hogy ezzel elősegítette a rendőri szervek nyomozási tevékenységét. Ennek során az illegális kommunista mozgalom, a Magyarországi Szocialista Munkáspárt és a III. (Kommunista) Internacionálé valamennyi általa ismert titkát az ellenforradalmi rendőrségi-ügyészségi szervek részére kiszolgáltatta, s közben 28 kommunista társára súlyosan terhelő vallomást tett, amely alapján azokra súlyosabb büntetés

vált kiszabhatóvá. Először adott hiteles információt egy kapitalista ország rendőrsége számára az Internacionálé szervezetéről, működéséről, a nemzetközi kommunista mozgalom és az egyes kommunista pártok irányításáról, a kommunista mozgalom anyagi erőforrásairól. Nem alaptalanul állapította meg a Budapesti m. kir. Államrendőrség Főkapitányságának Politikai Nyomozó Főcsoportja 1925. október 1-jei jelentésében, hogy „...Rákosi Mátyás a többi lefogott kommunistát kompromittáló adatokat mondott jegyzőkönyvbe”.

b. A m. kir. kormány jóindulatának elnyerésére irányuló magatartás ismételt kihangsúlyozása azáltal, hogy véleménye szerint a kormány eltérne második munkáspárt gyanánt egy sem nevében, sem programjában nem kommunista pártot, miként az más országokban is megvan. Jobb az illegális kommunista organizációk helyett egy legális, létező párt. Feltehetőleg tőle származik az előbb idézett rendőrségi jelentésben közölték szerint: „...ezen körökben elhangzott az a megnyugtató kijelentés is, hogy nemzeti szempontból bontják szét a szociáldemokrata pártot és hogy működésükre bátorítást is kaptak”.

c. 1919. évi, a Tanácsköztársaság alatti tevékenységével kapcsolatban a történelmi Magyarország területének védelmezésével kapcsolatos ténykedéseinek, szerepkörének kiemelése, ami az akkoriban igen számottevő nacionalista-soviniszta-reviziós beállítottságú közéleti körök és csoportosulások rokonszenvének megnyerésére irányult.

Az árulásként is értékelhető beismerő és feltáró vallomástétel célja valójában az volt, hogy mérsékelje a várható büntetést és elkerülje az 1919-es népbiztosi tevékenységéért esedékes felelősségre vonást, amely — a korábban hozott ítéletek alapján — a várható legsúlyosabb büntetést eredményezhette volna. Rákosi a saját személyét védte bármi áron: társai és a kommunista mozgalom szégyenletes feláldozásával, a kormány politikájának feldicsérésével és a reviziós-nacionalista érzületekre történő, nem is burkolt apellálásával.

Amikor ez a védekezési taktika az első lépcsőben nem járt eredménnyel, hiszen statáriális bíróság elé állították, csak akkor változtatott védekezésének módozatain. A kormány 1925 őszén nem vállalhatta az alig megteremtett belpolitikai-gazdasági stabilizáció kivégzésekkel történő megkérdőjelezését. Nyilván e magatartás kialakulásában közrejátszott a nagymérvű nemzetközi tiltakozás, a kormányhoz befutó számtalan sürgöny és levél a Rákosi-ügyben. Gróf Bethlen István miniszterelnök — parlamenti nyilatkozata szerint — ugyan a kormány méltóságán alulinak tartotta, hogy ezekre válaszoljon, de hatásuk szembeötölő az események alakulására. A kormány a statáriális eljárást megszüntette és az ügy a rendes büntetőbíráskodás keretein belül folytatódott. Rákosi védőügyvédjei útján tudomást szerzett a tiltakozó mozgalomról, s arról is, hogy magatartása rosszállást váltott ki az Internacionálé körében. Védekezése úgy módosult, hogy egyrészt továbbra is teljes mértékben kihasználta a polgári jogrend által számára biztosított jogvédelmet, másrészt most már figyelmet fordított a vele szemben jelentkező politikai elvárásokra és a politikai ellenőrzésből fakadóan esetleg később elvárható és hibái miatt indokolt felelősségre vonásra, ami 1940-ben be is következett. Az új védekezési taktika jegyében szerepelt a statáriális bíróság előtt, s amikor ez az eljárási szakasz lezárult és a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék vizsgálóbírája 1925. november 30-án kihallgatta, akkor

visszavonta mind a rendőrségi, mind az ügyészségi vallomásait. Érezve azonban, hogy az ismertté vált előző „együttműködő” magatartása, vallomásai valamilyen magyarázatra szorulnak, az utolsó szó jogán tartott felszólalásában kitért erre a kérdésre: „....amit a bíróság előtt mondtunk, azt az utolsó betűig fenntartjuk, azt semmiféle tanúvallomás meg nem döntheti. Az ügyészségen felvett jegyzőkönyvre vonatkozólag több elvtársam már kijelentette, hogy éhségstrájk után elgyengülve vallatták, hozzáteszem még a magam részéről, hogy az én kihallgatásom is éhségstrájkom hetedik napján történt.”¹⁶

Önös szempontból tekintve Rákosi mindkét védekezési taktikája eredményesnek bizonyult. Egyéni érdeke által diktált eljárása végül is számára optimális megoldást hozott: a jogerősen kiszabott 8 és fél évi fegyház, ismerve a korábbi perekben hozott igen súlyos ítéleteket, nem értékelhető az adott helyzetben kedvezőtlennek.

Felvetődik a kérdés: miként volt az lehetséges, hogy Rákosi 1925-ös súlyos árulása büntetlenül maradt, sőt hössé kiáltották ki és 1940-től a magyar kommunista párt vezetőjének tették meg. E kérdésekre — egyéb forrásanyagok híján — Rákosi egykori harcostársa és barátja, Vas Zoltán (a dokumentumokban Weinberger Zoltán néven) eddig alig használt és kevéssé méltatott, *Viszontagságos életem* című visszaemlékezésében található használható adalékok. Ezek szerint:

„A Moszkvába érkező Rákosit a Kommunista Internacionálénál régi, elintézetlen, súlyos fegyelmi ügyének a tárgyalása várta. Azzal vádolták, hogy 1925-ös letartóztatásakor a Horthy-rendőrség előtt elismerte: az első világháborút követő 20-as évek elején az Internacionálé titkáráként fontos megbízatásokkal illegálisan közreműködött az Olasz Kommunista Párt megszületésénél. Hasonló ügyekben járt Csehszlovákiában, Franciaországban. A nemzetközi sajtó leleplező cikkeiben ezt már régebben ismertette Rákosiról. Ezek így köztudott tények voltak. Mégis azzal, hogy 1925-ös rendőrségi vallomásában ezeket hitelesítette, a Komintern akkori vezetői Moszkvában úgy vélték, politikai kárt okozott az Internacionálénak és az említett pártoknak. Már akkor, 1925-ben elrendelték a vizsgálatot. A döntést függőben tartották Rákosi szabadulásáig.

Felvetődött az 1956-os események előtt és után is a sztálini személyi kultusz elleni harcban olyan vád Rákosi ellen [Vas Zoltán ezen állítása legalábbis megkérdőjelezhető — Sz. J.], hogy 1925-ös rendőrségi vallomásában elárulta volna a vele együtt letartóztatott elvtársakat. A per második számú vádlottjaként pontosan ismertem Rákosi írásbeli és szóbeli vallomását. Senkit közülünk el nem árult. [Ez a megállapítás éppen a közölt dokumentum alapján nem felel meg a valóságnak — Sz. J.] 1940-ben Moszkvába érkezévével csakis a Komintern ügye miatt folytattak ellene fegyelmi eljárást.

Ha 1925 után Rákosi rövidesen visszakerült volna Moszkvába, lefolytatják az eljárást ellene. 1940-ben viszont már másként alakult a helyzet. 1925-ben ötünk: Rákosi–Vas–Öri–Göggös–Hámán rögtönítélő bírósági tárgyalásán, majd 1926-ban hősiesen viselkedett. 1935-ben is, amikor újból bíróság elé állították az 1919-es Magyar

16 A Rákosi per. Vád – Védelem – Ítélet. Vámbéry Rusztem előszavával. Bp. 1935. 123.

Tanácsköztársaság idején betöltött népbiztosi szerepéért. — Moszkvában 1940-ben már ez, a bíróság előtti magatartása szabta meg az 1925-ben Moszkvában indított fegyelmi eljárás menetét. Sőt, miután 15 év múltán a Szovjetunió kiszabadította börtönéből, az a különleges helyzet adódott, a Kominternben fegyelmi eljárás várt rá, ugyanakkor Sztálin és a Szovjetunió Kommunista Pártja Politikai Bizottsága határozataként Rákosit a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom, a szovjet nép hőseként fogadta. A Kommunista Internacionálé elnöksége mindössze súlyos megrovásban részesítette. Átvehette a magyar párt vezetését.”¹⁷

Végül is „...a per előtt (vagy alatt) kommunistához méltatlan, gyáva magatartást tanúsított, kifecsegte a párt és a Komintern jelentős titkait”.¹⁸ Rákosi azonban 1940-re a „magyar és a nemzetközi munkásmozgalom, a szovjet nép hőse” lett. Hogyan volt ez lehetséges, miért volt szükséges Rákosi személye körül a hősi nimbusz kialakítására? Egyrészt azért történhetett meg ez a később a magyar nép történetének oly károsnak bizonyuló „átformálás”, mert Rákosi a magyar és a nemzetközi munkásmozgalomban mindig is kiemelkedő tisztségeket töltött be — népbiztos és az Internacionálé nemzetközi tevékenységet folytató titkára —, s melyik mozgalom az, amelyik vezetőit ne igyekezne védeni, különösen akkor, ha azok és tevékenységük szélesebb körök előtt is elismert. A mozgalom erődemonstrációjának szempontjából is szükséges a vezetők megvédése. Másrészt Rákosi taktikai szerepváltása is hozzájárulhatott a „hőscsinálás” sikeres megoldásához. Beismerő vallomásait, mint a dokumentumból kitűnik, az eredménytelenség láttán s nem utolsó sorban Kun Béla Kurt Rosenfeld német ügyvéd és Reichstag képviselő útján hozzá eljuttatott figyelmeztetésének hatására visszavonta s mint egyedül célravezetőt, a meggyőződéses kommunista szerepkört öltötte magára a nyilvános bírósági tárgyalásokon.¹⁹

17 Vas Z.: i. m. 50–51.

18 *Borsányi György* (i. m. 295.) e szavakkal foglalja össze a Rákosi letartóztatását követően elterjedt híreket a rendőrségi kihallgatása alkalmával tanúsított gyáva magatartásáról. *Gyertyán Ervin*: Szellemi AIDS című, az Élet és Irodalomban közreadott (1988. május 20.) esszéjével kapcsolatos vitában idézi Fried Dezsőnek a KMP II. kongresszusán, Áprilovkában tartott felszólalását, melyben ugyancsak hangot adott a Rákosi-féle hőskultusszal kapcsolatos ellenvéleményének, arra hivatkozással, hogy Rákosi nem megfelelő magatartást tanúsított lefogatása után. Fried Dezső a magyar internacionalista mozgalom egyik kiemelkedő harcosa volt. Ezekben az években az Internacionálé tisztségviselője. 1936 őszén, Madrid védelmében életét vesztette. A felszólalás vonatkozó része: „Rákosi elvtárs a bíróság előtt nem úgy viselkedett, ahogyan kommunistának viselkednie kellett volna, hogy enyhén fejezzük ki magunkat. Feladata lett volna minden elvtársnak, aki erről tud, ezt a nem kommunista viselkedést megbélyegezni és Rákosi elvtárs helyzetének figyelembevételével ugyan, de megmondani, hogy kommunista így nem viselkedik. De mert az akkori frakciós érdek... kíméletet kívánt meg Rákosi elvtárral szemben, nemcsak eltitkolták a KI előtt azt, hogy nem kommunista módon viselkedett, hanem még összeállítottak a maguk szája íze szerint egy vallomást.” (Idézi: *Demény Pál*: Rabságaim. Bp. 1989. 1. k. 205.) Természetesen az 1930-ban elhangzott kritika az első Rákosi per tanúságait összegzi. Megemlítendő, hogy sem a statáriális bírósági tárgyalás, sem a büntetőtörvényszéki tárgyalás jegyzőkönyvei nem ismertek.

19 *Borsányi Gy.*: i. m. 295.

Semmiképpen sem szabad azonban elhallgatni, hogy — amint Vámbéry Ruzstem védőügyvéd a második Rákosi perben mondotta — „...mégsem lehet kétségbevonni, hogy aki azt a kockázatot vállalta, amellyel Rákosi hazatérése járt, nincs híján a saját politikai véleményét igazoló meggyőződésnek”.²⁰ A realitások és a látszat összefonódása, mint oly sokszor a történelem folyamán, tehát ismét alkalmat adott egy hamis image kialakításához. Elég itt csak arra utalnunk, hogy míg Rákosi rendőrségi–ügyészégi vallomásainak terjedelme hét nagyalakú, egyes sorközzel gépelt oldalt tett ki, addig Weinberger Zoltáné mindössze négy oldalt, de azt is úgy, hogy a kérdések szövege képezte a nagyobb terjedelmet s a válaszok zömét a „nem tudom” és „nem emlékszem” feleletek tették ki.²¹ Rákosinak is lehetősége volt ilyen jellegű vallomástételre, de ő mégis mindent bevallott vagy elismert.

Mindezen okokon túlmenőleg még egy igen fontos tényezőt kell megemlítenünk a szerecsenmosdatás és hőscsinálás indítékaként, s legyen szabad itt ismét a bölcs gondolkodó Vámbéry Ruzstemet idéznünk: „Hősök és nagy emberek mozgatják-e a társadalmat, avagy a mindenkori társadalom termeli ki a maga hőseit... ez az örök kérdés... a történelem magyarázatában. Természetesen, hogy a társadalom életfolyamatának törvényszerűségében nem járatos tömegek kritikus időkben makacsul ragaszkodnak a heroikus történelem-magyarázathoz. Ilyenkor a tömegemember nem éri be azzal a vigasszal, hogy a népek életében is van ár és apály, vannak történelmi viharok és tragikumok, hanem keresi a »nagy embert« akit, mint a primitív törzsek fétisüket, felmagasztal vagy porbadönt, hogy dicsőségének szimbóluma vagy elkeseredésének bűnbakja legyen.”²² A hangsúlyt itt a „nagy ember” csinálásának szükségességére kell helyezni, mivel ez történt Rákosi esetében is. A Komintern vezetői úgy vélték, hogy Rákosi követett el hibákat, s ezért — nem nyilvánosan ugyan, de — meg kell büntetni, s ugyanakkor azt is világosan felismerték, hogy milyen jó lehetőségeket jelent Rákosi védelmének ügyében fellépve a védenc hősséfaragásának kihasználása a kommunista mozgalom előretörése szempontjából. Így bontakozott ki a Landler Jenő és Kun Béla által irányított nemzetközi, főleg nyugat-európai tiltakozás Rákosi és társai elítélése ellen. E mozgalomban természetesen élen járt a szovjet sajtó: a *Rákosi per* című kötet tanúsága szerint 1925–1926-ban a Pravdában és az Izvesztyijában ez ügyben 121 cikk látott napvilágot. 1935-ben, a második Rákosi per idején a fenti két lapban 48 és a Rundschau-ban, a Komintern közlönyében 119 cikk jelent meg.²³ Az egyéb országok sajtójában közzétett Rákosi tárgyú közleményeket, perbeszámolókat nem gyűjtötték ki, de ezek száma is többszázra tehető. Rákosi, a kommunista mozgalom és eszméinek népszerűsítését szolgálata az 1936-ban először Moszkvában, majd még ugyanaz évben két kiadásban Budapesten is közreadott *Rákosi per* című kötet is.

20 A Rákosi per. Vád – Védelem – Ítélet. Vámbéry Ruzstem előszavával. Bp. 1935. 52.

21 Bp. 1. sz. Áll. Levéltár. Iratjegyzék. 2/1955.

22 A Rákosi per. Bp. 1935. 44.

23 A Rákosi per. Bp. 1950. kötetben felsorolt sajtóközlemények alapján.

Végül, de nem utolsósorban Rákosi vezérré válásához hozzájárult az a nagy vérveszteség is, amelyet a sztálini tisztogatások és megtorlások okoztak a moszkvai magyar kommunista emigránsok sorában. Nem maradt más vezetőképes személyiség, s így önként adódott Sztálinék számára a börtönből 16 évi rabság után szabadult, jó képességekkel rendelkező s ugyanakkor függőségben is tartható, elismert „hóssz” alakított Rákosi magyarországi pártvezérré tétele.²⁴

24 Rákosi Sztálintól való függő helyzetét *Farkas Vladimír* is megemlíti 1990-ben *Nincs mentség* címmel közreadott visszaemlékezéseiben. Abból a helyes feltételezésből indul ki, hogy „... Rákosi, pontosabban a Rákosi-féle vezetés volt a szó igazi értelmében a legutolsó csatlósa a sztálini Szovjetunióknak, mert nem jutott eszembe akkor sem, de azóta sem egyetlen példa arra, hogy Rákosi merészkedett volna Sztálinnal szemben legalább olyan mértékben és formában önálló véleményt, állásfoglalást képviselni, mint esetenként Horthy Hitlerrel szemben.” (75.) Farkas Vladimír álláspontja szerint Magyarország és az MKP kedvezőtlen moszkvai megítélése miatt törekedtek Rákosiék az így megnyilvánuló lemaradást minél gyorsabban és bármilyen áron behozni.

A Rajk perben Rákosi személyes szerepvitelével kapcsolatban ő is felhossa, hogy Rákosi maga állította össze a Rajkék elleni vádiratot, majd Moszkvába repülve magával Sztálinnal hagyatta jóvá. „Apámtól tudom azt is, hogy Sztálin csak a vádirat jóváhagyásakor bocsátotta meg igazából Rákosi Mátyásnak 1925-ös lebukásával kapcsolatos állítólagos (!?) bűneit — konkrétan azt, hogy a rendőrségi vizsgálat során hengegően túl sokat fecsegett — és csak ekkor fogadta kegyeibe.” (235–236)

Rákosi mindent megtett az ügyében keletkezett iratok eltüntetésére. Erre szolgál bizonyítékul az is, hogy amikor 1951-ben a lengyelországi nagyköveti posztra száműzött Szántó Béla, volt illegális harcostársa meghalt, az ÁVH egy megbízható tisztjét küldette ki valamennyi magánjellegű irathagyatékának hazahozatalára. „Rákosi feltehetően attól tartott, hogy Szántó birtokában rá vonatkozó, kompromittáló dokumentumok vannak, pl. az 1925-ös rendőrségi vizsgálattal kapcsolatban.” (*Farkas Vladimír*: i. m. 303.)